

ROBERTO
BOLAÑO

Nocturnă în Chile

Traducere din limba spaniolă de
Alina Cantacuzino

Sunt pe moarte, dar mai am încă multe de povestit. Eram împăcat cu mine însumi. Tăcut și împăcat. Când, din senin, au început să mi se întâmple tot felul de lucruri. De vină este tânărul acesta îmbătrânit. Eu eram liniștit. Acum nu mai am liniște. Trebuie să lămuiesc câteva lucruri. Așa că am să mă sprijin într-un cot și am să ridic ușor capul, nobilul meu cap bâțâit, și am să caut în colțul cu amintiri acele fapte care mă justifică și care contrazic astfel infamiile pe care tânărul îmbătrânit, într-o singură noapte brăzdată de fulgere, le-a răspândit pe seama mea ca să mă discrediteze. Pentru așa-zisa mea discreditare. Trebuie să avem simțul răspunderii. Toată viața mea am susținut acest lucru. Fiecare dintre noi are obligația morală de a răspunde pentru faptele sale și pentru spusele sale, ba chiar și pentru tăceri, da, pentru tăceri, pentru că și cele nerostite urcă la ceruri și Dumnezeu le aude și numai Dumnezeu le înțelege și le judecă, așa că atenție mare la ce trecem sub tăcere. Eu răspund pentru toate ale mele. Tăcerile mele sunt fără de prihană. Asta să fie clar. Mai cu seamă lui Dumnezeu să-i fie clar. De ceilalți mă pot lipsi. De Dumnezeu, nu. Habar n-am despre ce vorbesc. Uneori

mă surprind sprijinit într-un cot. Bat câmpii, visez și încerc să mă împac cu mine însumi. Câteodată însă uit până și cum mă cheamă. Mă cheamă Sebastián Urrutia Lacroix. Sunt chilian. Înaintașii mei, pe linie paternă, erau din Vascongadas sau Țara Bascilor sau Euskadi, cum i se zice astăzi. Dinspre mamă, mă trag de pe meleaguri franceze, dintr-un sat al cărui nume în spaniolă ar fi „Bărbat pe pământ“ sau „Bărbat în picioare“, franceza mea, la aceste ore înaintate, nu mai e atât de bună ca altădată. Dar mi-au mai rămas ceva puteri cât să-mi amintesc și să răspund acuzelor aduse de acest tânăr îmbătrânit care s-a înființat deodată în pragul ușii casei mele și m-a jignit, fără ca la mijloc să fi existat vreo provocare, fără nicio legătură cu ceva. Asta vreau să fie limpede. Eu nu caut cearta, niciodată n-am căutat-o, eu caut pacea, răspunderea pentru fapte, vorbe și tăceri. Sunt o persoană rațională. Și așa am fost întotdeauna. Pe la vârsta de treisprezece ani, am simțit chemarea lui Dumnezeu și am vrut să mă înscriu la seminar. Tata s-a opus. Nu foarte hotărât, dar s-a opus. Încă-mi mai amintesc umbra sa prelingându-se de-a lungul încăperilor casei noastre, de parcă ar fi fost umbra vreunei anghile sau a unei nevăstuici. Și-mi amintesc, nu știu cum, cert este că-mi amintesc zâmbetul meu în întuneric, zâmbetul copilului care am fost. Îmi mai aduc aminte și de un goblen ce reprezenta o scenă de vânătoare. Și de o farfurie întinsă din argint pe care era gravată o cină cu toate dichisurile pe

care le impune ocazia. Și zâmbetul și tremurul meu de-atunci. Un an după aceea, la paisprezece ani, am intrat la seminar, iar când am terminat, după mulți ani, mama mi-a sărutat mâna și mi-a spus — sau mi s-a părut mie că aud că-mi spune — „părinte“ și, cum eu am rămas surprins și m-am împotrivit (nu-mi spune „părinte“, mamă, sunt eu, fiul tău, i-am zis sau poate că nu i-am zis „fiul tău“, ci doar „fiul“), ea a început să plângă, ori plângea de-a binelea, iar eu am gândit sau poate de-abia acum mă gândesc că viața este o succesiune de greșeli care ne duc către adevărul ultim, singurul adevăr. Cu puțin timp înainte de asta sau la puțin timp după asta, adică în ziua în care am fost uns preot sau la câteva zile după ce am depus jurământul, l-am cunoscut pe Farewell, marele Farewell, nu mai știu exact unde, cel mai probabil acasă la el, am fost la el acasă, deși se poate la fel de bine să mă fi preumblat pe la biroul pe care-l avea la ziar — sau prima dată să-l fi văzut la clubul al cărui membru era — într-o seară melancolică, cum sunt mai toate serile de aprilie în Santiago, deși în suflet îmi cântau păsările și înfloreau pomii, cum ar spune un clasic, iată, Farewell era acolo, înalt, un metru optzeci, deși mie mi s-a părut c-avea doi metri, purta un costum cenușiu, tern, dintr-o stofă fină, englezească, pantofi lucrați manual, cravată de mătase, cămașă albă, imaculată ca iluziile mele, butoni de aur, un ac de cravată pe care am distins niște însemne pe care n-am voit să le

interpretez, dar a căror însemnătate nu mi-a scăpat deloc, așadar Farewell mă invită să mă așez lângă el, foarte aproape de el, ori pare-mi-se că m-a luat cu el la biblioteca clubului, și pe când priveam cotoarele cărților a început să-și dreagă vocea, ori e posibil că-și dregea vocea în timp ce mă privea cu coada ochiului, n-aș putea spune cu precizie, pentru că eu nu-mi dezlipeam ochii de pe cărți, apoi mi-a spus ceva ce n-am auzit sau poate mintea mea a uitat, după care am luat loc din nou, el pe fotoliu, eu pe scaun, am vorbit despre cărțile ale căror cotoare tocmai le văzusem și le mângâiasem, eu, cu degete novice de tânăr abia ieșit de la seminar, Farewell, cu degete groase și noduroase, cum îi stătea bine unui bătrân atât de înalt, vorbeam deci despre cărți și despre autorii acelor cărți, iar vocea lui Farewell era precum vocea unei păsări mari de pradă care survolează munți și râuri și văi și albi, folosind mereu cuvântul potrivit, fraza care se potrivea ca o mânășă gândului său, și eu spunându-i cu ingenuitatea unui puișor că doream să devin critic literar, să urmez cărarea deschisă de el, că nu exista nimic pe lume care să se plieze mai bine pe dorința mea de a citi și de a rosti cu voce tare, într-o proză de calitate, rezultatul lecturilor mele, vai, când îi spuneam toate astea, Farewell mi-a zâmbit, m-a bătut cu palma pe umăr (o palmă care cântărea la fel sau poate chiar mai greu decât dacă ar fi purtat o mânășă de fier), mi-a căutat privirea și a conchis că nu avea să fie o cale ușoară. În țara asta

de barbari, a zis, drumul ăsta nu-i presărat cu roze. În țara asta de latifundiar, a zis, literatura este o raritate, iar cititul nu este un merit. Și cum eu, din timiditate, nu spuneam nimic, m-a întrebat dacă mă deranjase cu ceva sau mă ofensase cumva. „Nu cumva dumneata sau părinții dumitale sunteți moșieri?” Nu, am răspuns. „Ei bine, eu sunt“, a zis Farewell, „am o fermă în apropiere de Chillán, cu o podgorie care dă niște vinuri bunicele.“ Și imediat m-a și invitat să petrec următorul sfârșit de săptămână la moșia lui, care se numea precum una dintre cărțile lui Huysmans, nu mai știu care, parcă *À rebours* sau *Là-bas* sau poate chiar *L'oblat*, memoria mea nu mai este ce-a fost, cred că totuși se numea *Là-bas*, la fel și vinul, iar după ce mi-a adresat invitația, Farewell a rămas tăcut și, deși ochii lui albaștri au rămas fixați într-ai mei, am rămas tăcut și eu, nu am putut susține privirea iscoditoare a lui Farewell, am coborât ochii ca o pasăre rănită și mi-am imaginat moșia aceea unde literatura era într-adevăr un drum presărat cu roze, iar a ști să citești era meritoriu, gustul era mai presus de orice necesități și obligații practice, atunci ochii mei de seminarist au întâlnit ochii de vultur ai lui Farewell, am încuviințat de mai multe ori, am spus că aveam să merg și că avea să fie o onoare să petrec un sfârșit de săptămână la moșia celui mai mare critic literar din Chile. Când ziua cu pricina a sosit, sufletul meu era cuprins de confuzie și incertitudine, nu știam ce haine să iau cu mine, dacă să port sutana sau

veșmintele laice, și dacă m-aș fi hotărât pentru cele din urmă, pe care dintre ele să le port, iar dacă alegeam sutana mă asaltau îndoielile în legătură cu modul în care aveam să fiu privit. Nici ce cărți să iau ca să citesc în tren la dus și la întors nu știam, poate că *Istoria Italiei* la dus, iar la întors *Antologia poeziei chiliene* de Farewell. Ori invers. Nu știam nici ce scriitori aveam să întâlnesc la moșia *Là-bas* (căci Farewell avea mereu câte un scriitor invitat la moșie): poate pe poetul Uribarrena, autor al unor splendide sonete de factură religioasă, poate pe Montoya Eyzaguirre, rafinat stilist de proze scurte, ori pe Baldomero Lizamendi Errázuriz, istoric pe deplin consacrat. Toți trei prieteni de-ai lui Farewell. Totuși Farewell avea atâția prieteni și dușmani încât era inutil să faci vreo cabală din subiectul ăsta. Când a sosit ziua cu pricina am plecat din gară cu inima strânsă, dar în același timp pregătit pentru orice cupă a amărăciunii pe care Dumnezeu ar fi voit să mi-o hărăzească. Îmi amintesc ca și cum ar fi azi (ba chiar mai bine decât dacă ar fi azi) câmpia chiliană și vacile chiliene cu petele lor negre (sau albe, depinde) păscând de-a lungul căii ferate. Din când în când, zgomotul sacadat al roților de tren reușea să mă adoarmă. Închideam ochii. Îi închideam de parcă i-aș închide acum. Dar îi deschideam brusc apoi și prin fața lor se perinda peisajul, variat, bogat, uneori tonifiant, energizant, alteori melancolic. La sosirea în Chillán, am luat un taxi care m-a depus într-un sat numit

Querquén. Într-un loc așa cum ar fi să zicem piața centrală (nu îndrăznesc s-o numesc Piaza de Armas) din Querquén, unde nu era nici țipenie de om. I-am plătit taximetristului, mi-am luat valiza, am văzut panorama înconjurătoare și când mă pregăteam deja să mă întorc să-l întreb ceva pe taximetrist sau să urc înapoi în taxi și să fac rapid cale-ntoarsă spre Chillán și mai departe spre Santiago, mașina s-a îndepărtat, luându-mă pe nepregătite de parcă acea pustietate purta în ea ceva care deșteptase în șofer spaima atavice. Pentru o clipă mi s-a făcut și mie frică. Jalnică figură trebuie că am făcut, oprit în mijlocul pustietății aceleia, cu valiza mea de seminarist și cu *Antologia* lui Farewell în mână. De undeva, dintr-o pădurice, au zburat niște păsări. Păreau a chiui numele satului acestuia pierdut, Querquén, însă la fel de bine păreau să spună *quién, quién, quién*¹. În mare grabă, am spus o rugăciune și m-am îndreptat către o bancă de lemn ca să pot lua o figură mai potrivită cu ceea ce eram pe vremea respectivă sau cu ceea ce credeam eu pe atunci că sunt. Fecioară Maria, nu-l părăsi pe robul Tău, am murmurat, în timp ce păsări negre de vreo douăzeci și cinci de centimetri înălțime spuneau *quién, quién, quién*, Fecioară din Lourdes, nu-l părăsi pe robul Tău, clericul, murmuram, în timp ce alte păsări, maronii sau mai curând bătând spre maro, cu pieptul alb, de vreo zece centimetri înălțime,

1. Cine, cine, cine (sp.).

țiuiau mai încetișor *quién, quién, quién*, Fecioară a Durerii, a Lucidității, a Poeziei, nu lăsa de izbeliște pe robul tău, murmuram, în timp ce niște păsărele minuscule, de culoare magenta și negru și fucsia și galben și albastru, gângureau *quién, quién, quién*, și un vânt rece s-a stârnit deodată înghețându-mă până la oase. În momentul acela, dinspre capătul drumului de țară, am văzut apropiindu-se un fel de șaretă sau trăsură sau căruță trasă de doi cai, unul șarg și celălalt murg, și care se îndrepta spre mine, conturând pe linia orizontului un profil pe care nu-l pot defini decât ca strivitor, de parcă acel atelaj venea după cineva pe care să-l ducă spre iad. Când a ajuns la numai câțiva metri de mine, birjarul, un țăran, care în ciuda frigului nu purta decât cămașă și vestă, m-a întrebat dacă eu eram domnul Urrutia Lacroix. Mi-a pronunțat greșit și primul nume de familie și pe-al doilea. Eu i-am spus că da, eu eram cel pe care-l căuta. Atunci țăranul a coborât fără să-mi mai spună vreo vorbă, a pus bagajele mele în partea din spate a atelajului și m-a poftit să urc lângă el în față. Neîncrezător, răpus de vântul înghețat care cobora dinspre cordiliera andină, l-am întrebat la rândul-mi dacă venea trimis de la moșia domnului Farewell. Nu, nu vin de acolo, a zis țăranul. Nu vii de la moșia *Là-bas*, l-am întrebat clănțănind din dinți. Ba da, de-acolo, dar pe domnul ăsta de care ziceți eu nu-l cunosc, a răspuns bărbatul sărac cu duhul. Am priceput atunci ceea ce în alte condiții ar fi

trebuit să mi se pară evident. Farewell era pseudonimul criticului nostru. Am încercat să-mi amintesc numele lui real. Știam că primul nume de familie era González, dar nu mi-l aminteam pe cel de-al doilea și pentru câteva clipe am ezitat între a-i spune că sunt un invitat al domnului González ori a nu-i spune nimic. În cele din urmă am ales să nu mai spun nimic. M-am lăsat pe spate pe banchetă și am închis ochii. Țăranul m-a întrebat dacă mi-e rău. I-am auzit vocea, nu mai puternică decât un susur pe care vântul îl și purta mai departe, și abia în acel moment mi-a venit în minte cel de-al doilea nume al lui Farewell: Lamarca. Sunt un invitat al domnului González Lamarca, am suspinat ușurat. Domnul vă așteaptă, a răspuns țăranul. Pe când trăsura lăsa în spate Querquén-ul și păsările de-acolo, m-a încercat un sentiment de victorie. La conacul *Là-bas* mă aștepta Farewell alături de un tânăr poet al cărui nume îmi era necunoscut. Amândoi se aflau în living, cu toate că e păcat să denumesc living acea sală, aducea mai curând a bibliotecă și a pavilion de vânătoare, cu multe dicționare și enciclopedii și suveniruri pe care Farewell le adusese de prin numeroasele călătorii în Africa și Europa, erau mai mult de douăzeci de capete de animale în chip de trofee, printre ele și acelea ale unor pume vâdate de tatăl lui Farewell. Vorbeau, după cum și era de așteptat, despre poezie și, deși atunci când am sosit eu și-au întrerupt puțin dialogul, imediat ce m-am făcut comod într-o cameră de

la etajul al doilea, au reluat conversația. Mi-aduc aminte că, deși mă simțeam ispitit să iau și eu parte la discuție, cum de altfel și fusesem invitat să fac, am ales să tac. Pe lângă interesul pe care-l aveam pentru critica literară, scriam și eu poezie și am avut intuiția că a mă angaja în discuția efervescentă și aprinsă pe care o purtau Farewell și tânărul bard ar fi fost ca și cum aș fi pornit pe mare în plină furtună. Îmi amintesc că am băut coniac și îmi mai amintesc că în timp ce treceam în revistă tomurile burdușite din biblioteca lui Farewell, m-am simțit profund nefericit. Din vreme în vreme, Farewell râdea excesiv de gălăgios. Și ori de câte ori scotea câte un hohot de râs, mă uitam la el cu coada ochiului. Aducea cu Pan sau cu Bachus în vreo bodegă, ori cu vreun dement conchistador spaniol în fortul său la sud de lume. Tânărul bard, în schimb, avea un râs subțire ca o sârmă și ca sârma de nervos, și râsul lui îl urma pe cel al lui Farewell precum o libelulă în urma unei vipere. La un moment dat, Farewell a anunțat că așteptăm invitați la cină. Am aplecat capul și am ciulit urechile, însă gazda noastră și-a rezervat dreptul de a nu dezvălui surpriza. Puțin după aceea, am ieșit să fac o plimbare prin grădinile moșiei sale. Cred că m-am rătăcit. Mi-era frig. Dincolo de grădină se întindea câmpia, natura sălbatică, umbrele copacilor păreau să mă strige. Umezeala era insuportabilă. Am descoperit o cabană sau poate că era doar bordeiul unor țărani săraci prin ferestrele

căruia răzbătea o geană de lumină. M-am apropiat. Se auzeau râsetele unor bărbați și protestele unei femei. Ușa cabanei era întredeschisă. Am auzit un lătrat de câine. Am bătut la ușă și, fără să aștept răspuns, am intrat. Am văzut trei bărbați, în jurul unei mese, trei muncitori de-ai lui Farewell, iar lângă mașina de gătit cu lemne, două femei: una tânără, cealaltă mai în vârstă, care — după ce m-au văzut — s-au apropiat de mine și mi-au luat mâinile în mâinile lor aspre. Ce bine că ați venit, părinte, a zis cea mai bătrână, îngenunchind în fața mea și ducându-mi mâna la buze. M-au cuprins și teama și greața, dar am lăsat-o să-mi sărute mâna. Bărbații se ridicaseră în picioare. Luați loc, părințele, mi s-a adresat unul dintre ei. Abia atunci am realizat, cutremurându-mă, că încă aveam pe mine sutana cu care întreprinsesem călătoria. În starea de confuzie în care mă aflam, fusesem sigur că mi-o dădusem jos după ce urcasem în camera pe care mi-o destinase Farewell. Cert este că doar mă gândisem să-mi schimb hainele și nu o făcusem, iar pe urmă coborâsem din nou în pavilionul de vânatoare împreună cu Farewell. Și m-am mai gândit, acolo, în bordeiul țăranilor, că nu mai aveam timp să mă schimb înainte de cină. Și că Farewell avea să-și facă o impresie greșită despre mine. Și că tânărul care-l însoțea pe Farewell avea să-și facă și el o impresie greșită. Și, în sfârșit, m-am mai gândit și la invitații surpriză, oameni importanți, desigur, m-am văzut îmbrăcat în sutana plină de praful de pe

drum, de murdăria din tren, de polenul de pe cărările care duceau către *Là-bas*, chircit și mâncând pe un colț al mesei, fără să îndrăznesc să ridic privirea. Atunci am auzit din nou vocea unuia dintre țărani, care mă poftea să iau loc. M-am așezat ca prin vis. Am auzit vocea uneia dintre femei care-mi spunea părinte, ia din asta și din astăaltă. Cineva a pomenit ceva despre un copil bolnav, dar cu o asemenea pronunție, că n-am înțeles dacă era vorba despre un copil bolnav sau despre unul care murise. Și de ce să fi avut nevoie de mine? Copilul era pe moarte? Păi, să fi chemat un doctor. Copilul murise deja? N-aveau decât să spună rugăciunile de nouă zile către Fecioara Maria. Să-i plivească mormântul. Să curețe buruienile care cresc peste tot. Să-l pomenească în toate rugăciunile. Doamne-Dumnezeule, eu n-aveam cum să fiu peste tot. N-aveam cum. A fost botezat? m-am pomenit întrebând. Da, părințele. Mda. Toate bune, atunci. Vreți puțină pâine, părințele? Am să gust, am zis. Mi-au pus dinainte o felie de pâine. Tare, cum e pâinea țăranilor, coaptă în cuptor de pământ. Am dus o bucățică la gură. Și-atunci mi s-a părut că-l zăresc în ușă pe tânărul îmbătrânit. Dar nu erau decât nervii mei. Eram pe la sfârșitul anilor '50, iar el pe-atunci trebuie că avea doar vreo cinci-șase ani, era departe de teroare, de umilințe, de persecuții. Vă place pâinea, părințele? m-a întrebat unul dintre țărani. Am umezit bucata de pâine cu un strop de salivă. Bună, am răspuns, foarte gustoasă,